

(srov. § 48 odst. 1 ZOTČ). K těmto subjektům náleží bezpochyby také důvěrník (§ 21 ZOTČ) a zmocněnec oběti jako poškozeného (§ 50 a 51 tr. řádu).

Český zákon o obětech trestných činů kombinuje podporu veřejných i neveřejných subjektů specializovaných na pomoc obětem trestné činnosti. Ve veřejném sektoru se angažuje především Probační a mediační služba. Neveřejnými subjekty jsou např. nevládní neziskové organizace, které by měly být podle zákona o obětech trestných činů podporovány formou dotací (podle § 38 odst. 2 ZOTČ však není na takové dotace právní nárok). Pro naplnění účelu zákona o obětech trestných činů je nezbytné, aby zejména orgány činné v trestním řízení spolupracovaly s těmito subjekty.

Hlava II

Práva obětí trestných činů

Díl 1

Právo na poskytnutí odborné pomoci

§ 4

Odborná pomoc

Subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů poskytují obětem v zapsaném rozsahu a za podmínek stanovených tímto zákonem nebo jiným právním předpisem odbornou pomoc, kterou se rozumí psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací nebo restorativní programy, a to před zahájením trestního řízení, v jeho průběhu i po jeho skončení. Odbornou pomoc poskytují do doby, dokud to vyžaduje její účel.

Komentář:

Ustanovení vymezuje pojem odborné pomoci, podmínky pro její poskytování a dobu, po kterou oběti mají právo na odbornou pomoc. Odbornou pomoc jsou povinny obětem poskytovat subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, který vede Ministerstvo spravedlnosti, a to v zapsaném rozsahu. Subjekty zapsanými v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů jsou subjekty poskytující obětem služby psychologického a sociálního poradenství, akreditované subjekty podle

zákona o obětech, advokáti a střediska Probační a mediační služby (srov. § 48 odst. 1 ZOTČ). Zákon o obětech trestných činů stanoví v § 5, za jakých podmínek musí tyto subjekty poskytovat oběti odbornou pomoc bezplatně.

Odbornou pomocí se rozumí psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací nebo restorativní programy.

Psychologické poradenství je službou poskytovanou v rámci odborného sociálního poradenství podle zákona o sociálních službách (§ 37 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 4 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách). Cílem psychologického poradenství je pomoc oběti zorientovat se v problému a najít vhodné prostředky k jeho zvládnutí.

Sociálním poradenstvím se ve smyslu § 37 zákona o sociálních službách rozumí jak základní, tak odborné sociální poradenství poskytované oprávněnými subjekty (§ 78 zákona o sociálních službách). V rámci základního sociálního poradenství se poskytují informace směřující k řešení nepříznivé sociální situace. Jedná se o základní činnost při poskytování všech sociálních služeb, které jsou povinni poskytovat všichni poskytovatelé sociálních služeb. Odborné sociální poradenství je zaměřeno na potřeby jednotlivých sociálních skupin a poskytuje se ve specializovaných poradnách (poradny pro oběti trestných činů, poradny pro oběti domácího násilí).

Zákonodárce v rámci odborné pomoci obětem trestných činů dále rozlišuje *poskytování právních informací a právní pomoc obětem*. Obsahové dělítko mezi těmito pojmy budeme hledat jen těžko. Původní vládní návrh zákona o obětech trestných činů pracoval pouze s pojmem právní pomoc, kterou by poskytovaly jak nevládní neziskové organizace (akreditované subjekty), tak advokáti. Legislativní rada vlády však toto řešení odmítla ze dvou zásadních důvodů. Jelikož akreditované subjekty poskytující obětem pomoc mohou získat od Ministerstva spravedlnosti dotace, jednalo by se o nepřímé financování právní pomoci poskytované nevládními neziskovými organizacemi, čímž by se vytvořila nerovnost mezi těmito subjekty a advokáty, kteří na dotace dosáhnout nemohou (srov. § 38 ZOTČ). Druhá zásadní výtko směřovala k tomu, že by došlo k narušení zásady, podle níž kvalifikované právní služby mohou poskytovat v zásadě pouze advokáti (srov. § 2 zák. o adv.). Původní návrh sice obsahoval povinnost pro akreditované subjekty poskytovat právní pomoc pouze prostřednictvím osob s úplným vysokoškolským

vzděláním v oboru právo v magisterském studijním programu, avšak mohlo se jednat o osoby, které nevykonaly advokátní či jiné ekvivalentní zkoušky.

Současný zákon o obětech trestných činů požaduje v rámci každého akreditovaného subjektu pro poskytování právních informací pouze jednu osobu s úplným vysokoškolským vzděláním v oboru právo v magisterském studijním programu, která bude poskytování služby garantovat [srov. § 40 odst. 1 písm. f) ZOTČ].

Důvodová zpráva lakonicky uvádí, že poskytováním právních informací se rozumí poskytování informací o právní úpravě. Podle našeho názoru se jedná zejména o plnění informačních povinností stanovených v ustanovení § 9 ZOTČ a poskytování informací (poradenství) v oblastech, které jsou pro oběť v daném okamžiku potřebné. Oběť se může v důsledku spáchaného trestného činu dostat do finančních obtíží a potřebovat tak pomoc při hrozící exekuci (oblast občanského práva procesního). Poskytovatelé právních informací tak budou zpravidla pomáhat při uplatňování práva na peněžitou pomoc ze strany státu (tzv. odškodnění). Nepřímým důsledkem trestného činu mohou být problémy v pracovněprávních vztazích (oblast pracovního práva). Pod poskytování právních informací jistě nelze podřadit zastupování poškozeného v trestním řízení. Námi vyslovený závěr však neznamená, že by zástupci akreditovaných subjektů (nevládních neziskových organizací) nemohli i nadále zastupovat oběti jako jejich zmocněnci před soudem (k tomu výslovně § 39 odst. 3 ZOTČ). Naproti tomu právní pomoc zahrnuje bezpochyby i zastupování oběti před soudem.

Restorativními (obnovujícími) programy můžeme rozumět jakékoli procesy usilující o obnovení stavu, který byl narušen v důsledku spáchaného trestného činu. Restorativní programy představují jeden z prvků tzv. restorativní justice, která je výsledkem sociologického pohledu na trestní právo. Posilování prvků restorativní justice je silným trendem posledních let prakticky v celé Evropě. Ústředním vztahem restorativních programů je vztah mezi pachatelem a obětí, popř. v širším smyslu vztah mezi komunitou pachatele a komunitou oběti. Účelem pak je snaha o obnovení těchto vztahů, přičemž ve vztahu k pachateli trestného činu je to snaha o jeho resocializaci, tedy začlenění do společnosti.

Nejznámějším restorativním programem je *mediace*, která představuje proces usmíření mezi obětí a pachatelem za účasti třetí, nezávislé osoby (mediátora). Prvotním předpokladem pro uskutečnění mediace je ochota

oběti účastnit se. Rozhodnutí oběti musí být naprosto svobodné, při tomto rozhodování nesmí být v žádném případě na oběť vyvíjen jakýkoli nátlak. Na straně pachatele by pak kromě této ochoty mělo dojít jednak k uznání viny, jednak ke snaze napravit svůj čin. Klíčovou postavou mediace je osoba mediátora, která musí být pro obě strany maximálně důvěryhodná. Mediátor by měl být schopen navodit atmosféru, při které nedochází jen k výčitkám vůči pachateli, ale která je přívětivá pro nápravu a odčinění viny ze strany pachatele. Mediaci ve smyslu restorativní justice tedy nelze ztotožňovat s mediací v civilním nebo rozhodčím řízení.

Dalšími restorativními programy jsou např. konzultace s nejbližší rodinou (tzv. rodinná konference) nebo mimosoudní projednání za účasti činem dotčeného sociálního společenství (*sentencing circles*). Tyto metody umožňují vnímat důsledky trestného činu v širších souvislostech a pachatel má možnost uvědomit si dosah svého jednání.

Restorativní programy však skýtají četná rizika. Negativními jevy, které znamenají absolutní selhání restorativního programu, jsou vznik sekundární nebo opakované viktimizace např. v důsledku zastrašování nebo odvety ze strany pachatele. Důraz na bezpečnostní opatření při uskutečňování restorativního programu musí být na prvním místě. V této souvislosti je nezbytné, aby poskytovatel restorativního programu zvážil jeho možná rizika a v případě jakýchkoli pochybností z hlediska bezpečnosti oběti trestného činu restorativní program neprovedl nebo v jeho průběhu jej zastavil. Poskytovatel restorativního programu musí brát zřetel zejména na povahu a závažnost trestného činu, nebezpečnost pachatele a jeho možnost nápravy, míru viktimizace oběti a její osobní charakteristiku mající vliv na možnou sekundární nebo opakovanou viktimizaci (např. věk nebo intelektuální schopnosti).

V současné době poskytuje restorativní programy pouze Probační a mediační služba. V této oblasti tedy existuje velká možnost uplatnění např. pro nevládní neziskové organizace, které by Ministerstvo spravedlnosti mělo v poskytování restorativních programů podporovat formou dotací (srov. § 39 odst. 1 ZOTČ).

Pozitivně hodnotíme snahu zákonodárce přehledně odlišit jednotlivé druhy odborné pomoci. Bohužel zákon o sociálních službách a vyhláška jej provádějící jednotlivé služby nedefinují a dostatečně přesně neodlišují, když pod pojem sociální poradenství řadí např. i služby spočívající

v poradenství v oblasti psychologie a práva (viz § 37 zákona o sociálních službách).

§ 5

Bezplatná odborná pomoc

(1) Subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů mají povinnost poskytnout odbornou pomoc bez zbytečného odkladu bezplatně na základě žádosti zvláště zranitelné oběti, která tuto pomoc potřebuje. To neplatí, jedná-li se o oběť trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku), nevzniklo-li tímto činem nebezpečí nouze nebo trvale nepříznivý následek.

(2) Odstavec 1 nebrání tomu, aby subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů poskytovaly odbornou pomoc bezplatně i jiným obětem; jiné právní předpisy týkající se poskytování těchto služeb tím nejsou dotčeny.

Komentář:

Pojem *odborné pomoci*, podmínky pro její poskytování a dobu, po kterou oběti mají právo na odbornou pomoc, viz § 4 ZOTČ. Odbornou pomocí se rozumí psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací nebo restorativní programy.

Ustanovení § 5 zakotvuje, že některé vymezené oběti, tzv. zvláště zranitelné oběti (§ 2 odst. 4 ZOTČ), mají na základě žádosti právo na *bezplatnou odbornou pomoc*. Tyto oběti tedy mají podle svých potřeb právo na poskytnutí bezplatné služby spočívající v psychologickém poradenství, sociálním poradenství, právní pomoci, poskytování právních informací nebo restorativních programech, a to bez zbytečného odkladu po podání žádosti. V případě pochybností, zda jsou či nejsou splněny podmínky pro poskytnutí bezplatné odborné pomoci, je nutné takovou pomoc poskytnout (srov. § 3 odst. 1 ZOTČ – zásada presumpce postavení oběti).

Povinnost poskytnout obětem bezplatnou odbornou pomoc mají subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů (srov. § 48 odst. 1 ZOTČ).

K odst. 1:

Zákon o obětech trestných činů stanoví pro přiznání práva na bezplatnou odbornou pomoc tři podmínky:

- a) oběť je zvlášť zranitelnou obětí ve smyslu § 2 odst. 4 ZOTČ, s výjimkou oběti trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196 tr. zák.), avšak pouze tehdy, nevzniklo-li tímto činem nebezpečí nouze nebo trvale nepříznivý následek,
- b) oběť podá žádost,
- c) skutečná potřeba pomoci.

Žádost oběti nemusí mít písemnou podobu, může být i neformální. Je přitom na subjektu zapsaném v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, aby posoudil, zdali oběť pomoc skutečně potřebuje. Bude-li pomoc odepřena, může se odmítnutá osoba obrátit se stížností na Ministerstvo spravedlnosti podle § 45 ZOTČ. Okruh obětí je stanoven tak, aby zahrnoval všechny zvlášť zranitelné oběti. Jedinou výjimkou jsou oběti trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku). V těchto případech, byť jde o děti, vzniká především následek v podobě neplacení výživného. Statisticky se přitom jedná o jeden z nejčastěji stíhaných trestných činů. To by mohlo neúměrně zatížit jak povinné subjekty, tak i stát, který poskytuje dotace akreditovaným subjektům. Pokud by však činem vzniklo nebezpečí nouze nebo trvale nepříznivý následek, má i taková oběť právo na bezplatnou pomoc.

Ačkoli z důvodové zprávy plyne, že musí existovat potřeba poskytnutí bezplatné odborné pomoci, nelze podle našeho názoru právo na bezplatnou odbornou pomoc ve smyslu § 5 ZOTČ podmiňovat sociálními poměry a majetkem (resp. nedostatkem finančních prostředků) na straně oběti. Opačný výklad by byl v rozporu se zásadou zákazu diskriminace a se směrnicí (srov. komentář k § 3 odst. 3 ZOTČ).

K odst. 2:

Zákonodárce v tomto ustanovení uvádí, že subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů mohou poskytovat odbornou pomoc bezplatně i nad rámec povinnosti stanovené v odstavci 1, což plyne již z ústavního principu legální licence (čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny). Bezplatnou odbornou pomoc je tak možno poskytovat i širšímu okruhu osob, resp. v širším rozsahu.

Jelikož zákon o obětech trestných činů garantuje bezplatnou odbornou pomoc pouze *zvláště zranitelným obětem* (§ 2 odst. 4 ZOTČ), neměla by se podle našeho názoru skutečnost, že akreditovaný subjekt poskytuje bezplatnou odbornou pomoc nad rámec zákona, odrazit v podpoře akreditovaných subjektů ze strany státu, tj. např. na výši poskytovaných dotací.

Jinými právními předpisy se zde rozumí např. zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, nebo zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii.

§ 6

Právní pomoc a poskytování právních informací

(1) Právní pomoc je oběti na její žádost poskytována bezplatně za podmínek a v rozsahu stanoveném v jiném právním předpise.

(2) Právní pomoc obětem podle tohoto zákona mohou za úplatu poskytovat pouze advokáti.

(3) Subjekty akreditované pro poskytování právních informací a Probační a mediační služba mohou podle tohoto zákona poskytovat obětem trestných činů právní informace.

Komentář:

Právní pomoc a poskytování právních informací jsou jednou z forem odborné pomoci, které lze poskytovat obětem trestných činů – srov. § 4 ZOTČ. K výkladu obou pojmů srov. komentář k citovanému ustanovení.

Poskytovat právní informace mohou jen akreditované subjekty (§ 39 odst. 1 ZOTČ) a střediska Probační a mediační služby [§ 48 odst. 1 písm. d) ZOTČ]. Jen akreditované subjekty mohou u Ministerstva spravedlnosti získat na poskytování právních informací obětem trestných činů dotaci ze státního rozpočtu (srov. § 38 odst. 2 a § 39 odst. 1 ZOTČ).

Právní pomoc podle zákona o obětech trestných činů za úplatu poskytují jen advokáti zapsaní do registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, který vede Ministerstvo spravedlnosti (viz § 47 odst. 1 a § 39 odst. 1 ZOTČ *a contrario*).

K odst. 1:

Podobně jako může být poskytnuta bezplatně odborná pomoc (§ 5 ZOTČ), může být poskytována bezplatně i *právní pomoc*, a to za podmínek a v rozsahu

stanoveném v jiném právním předpise. Jiným právním předpisem v případě obětí trestných činů je zejména trestní řád (zákon č. 141/1961 Sb.), který v ustanovení § 51a umožňuje oběti v postavení poškozeného domoci se bezplatné právní pomoci zmocněnce. Osvědčí-li takový poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady vzniklé s přibráním zmocněnce, rozhodne na jeho návrh předseda senátu soudu, který koná řízení v prvním stupni, a v přípravném řízení soudce, že má *nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu*. To neplatí, pokud vzhledem k povaze uplatňované náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo její výši nebo vzhledem k povaze a rozsahu bezdůvodného obohacení by zastoupení zmocněncem bylo zřejmě nadbytečné (viz § 51a odst. 1 tr. řádu).

S účinností od 1. srpna 2013 má právo na zastoupení zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu také poškozený, který je zvláště zranitelnou obětí, poškozený, kterému byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví, a poškozený, který je pozůstalý po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt, pokud zároveň osvědčí, že nemá dostatek prostředků, aby hradil náklady na zmocněnce (§ 51a odst. 1 tr. řádu ve znění zákona o obětech trestných činů). Poškozený mladší osmnácti let, s výjimkou poškozeného trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 196 tr. zákoníku, bude mít právo na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně (§ 51a odst. 2 tr. řádu ve znění zákona o obětech trestných činů). Právo těchto osob na zastoupení zmocněncem bezplatně, případně za sníženou odměnu, nebude podmíněno uplatněním nároku poškozeného v trestním řízení.

Právo ostatních poškozených na bezplatnou právní pomoc nebo právní pomoc za sníženou odměnu bude i nadále oproti právu nemajetného obviněného na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu (srov. § 33 tr. řádu) podmíněno ještě okolností, že vzhledem k povaze nebo výši uplatňovaného nároku (na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení) není zřejmě nadbytečné.

Povinnost prokázat nemajetnost má v tomto případě poškozený. U posuzování nemajetnosti se tedy neuplatní zásada presumpce postavení oběti ve smyslu § 3 odst. 1 ZOTČ. Návrh na rozhodnutí o právu na bezplatnou právní pomoc poskytovanou zmocněncem podává poškozený včetně

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

---

příloh, jimiž má být prokázána jeho důvodnost. V přípravném řízení jej podává prostřednictvím státního zástupce, který k němu připojí své vyjádření (§ 51a odst. 2 tr. řádu). V případě, že poškozený prokáže nemajetnost, ustanoví předseda senátu a v přípravném řízení soudce zmocněncem poškozeného advokáta. Náklady vzniklé s přibráním takového zmocněnce hradí stát (§ 51a odst. 3 tr. řádu).

Toto ustanovení se vztahuje na *všechny oběti* trestných činů (k pojmu oběť srov. § 2 odst. 2, 3 a 4 ZOTČ). Právo na bezplatnou právní pomoc nad rámec odkazovacího ustanovení § 6 odst. 1 ZOTČ zakotvuje pro zvlášť zranitelné oběti (§ 2 odst. 4 ZOTČ) ustanovení § 5 ZOTČ.

Zvlášť zranitelné oběti, s výjimkou oběti trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196 tr. zák.), které tímto činem nevzniklo nebezpečí nouze nebo trvale nepříznivý následek, mají právo na *bezplatnou* odbornou pomoc, kam spadají i služby právní pomoci. Výhodnější postavení zvlášť zranitelných obětí spočívá v tom, že v případě žádosti o bezplatnou právní pomoc podle § 5 ZOTČ nemají povinnost prokazovat nemajetnost. V hraničních případech je nutné uplatnit zásadu presumpce postavení zvlášť zranitelné oběti (srov. § 3 odst. 1 ZOTČ).

K odst. 2:

Právní pomoc obětem trestných činů mohou za úplatu poskytovat pouze advokáti. Toto ustanovení bylo do zákona o obětech trestných činů zařazeno z opatrnosti proto, aby nevznikaly pochybnosti o tom, zda právní pomoc může za úplatu poskytovat i jiný subjekt než advokát. Právní pomoc za úplatu podle zákona o obětech trestných činů tedy nemohou poskytovat ani akreditované subjekty podle § 39 odst. 1 ZOTČ (nevládní neziskové organizace), ani střediska Probační a mediační služby. Stejný závěr plyne již z ustanovení § 2 zák. o adv.

Právní pomoc poskytovaná advokátem, viz § 47 ZOTČ.

K odst. 3:

Ustanovení § 6 odstavce 3 opravňuje subjekty akreditované pro poskytování právních informací podle § 39 odst. 1 písm. a ZOTČ), tj. nevládní neziskové organizace, a Probační a mediační službu České republiky, resp. její střediska k odborné pomoci obětem trestných činů spočívající v poskytování právních informací podle zákona o obětech trestných činů. Probační a mediační služba nepotřebuje pro poskytování právních informací, na

rozdíl od nevládních neziskových organizací, akreditaci podle zákona o obětech trestných činů, neboť její oprávnění vyplývá již z § 4 odst. 3 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Dohled nad poskytováním právních informací středisky Probační a mediační služby vykonává Ministerstvo spravedlnosti (viz § 11 odst. 2 zákona o Probační a mediační službě), které zároveň při výkonu státní správy vytváří Probační a mediační službě podmínky k řádnému výkonu probace a mediace, zejména po stránce personální, organizační, hospodářské a finanční (viz § 11 odst. 1 zákona o Probační a mediační službě).

Podpora nevládních neziskových organizací (akreditovaných subjektů), viz § 38 ZOTČ.

Subjekty poskytující pomoc obětem trestných činů, viz § 39 ZOTČ.

Akreditační řízení, viz § 40 až 43 ZOTČ.

Povinnosti akreditovaných subjektů, viz § 43 odst. 1, § 44, 45, 46 ZOTČ.

Kontrola plnění podmínek akreditace, viz § 45 ZOTČ.

Díl 2

Právo na informace

§ 7

Přístup k informacím

Oběť má v zákonem stanoveném rozsahu právo na přístup k informacím, které se týkají věci, v níž se stala obětí trestného činu.

Komentář:

Ustanovení § 7 a násl. konkretizují zásadu uvedenou v § 3 odst. 4 ZOTČ, podle které Policie České republiky, orgány činné v trestním řízení a subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů mají povinnost srozumitelným způsobem informovat oběť o jejích právech a umožnit jí jejich plné uplatnění. Na žádost oběti jsou povinny tak učinit i opakovaně.

Právo na přístup k informacím je jedním z nejdůležitějších práv oběti trestného činu, neboť podmiňuje uplatnění jejích dalších práv. Pokud je porušeno právo na informace, hrozí úplné znemožnění realizace všech ostatních práv oběti. Důležitým aspektem práva na informace je také podrobnost poskytovaných informací.